

642026

homelands

Two

dom

veni

Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU

Glavni urednici / Editors-in-Chief
Kristina Toplak, Marijanca Ajša Vižintin

Odgovorna urednica / Editor-in-Charge
Marina Lukšič Hacin

Tehnični urednik / Technical Editor
Tadej Turnšek

Mednarodni uredniški odbor / International Editorial Board
Synnove Bendixsen, Ulf Brunnbauer, Aleš Bučar Ručman, Martin Butler, Daniela I. Caglioti,
Jasna Čapo, Donna Gabaccia, Jure Gombač, Ketil Fred Hansen, Damir Josipovič,
Aleksej Kalc, Jernej Mlekuž, Claudia Morsut, Ikhlas Nouh Osman, Nils Olav Østrem,
Lydia Potts, Maya Povrzanović Frykman, Francesco Della Puppa, Jaka Repič,
Rudi Rizman, Matteo Sanfilippo, Annemarie Steidl, Urška Strle, Adam Walaszek,
Rolf Wörsdörfer, Simona Zavrtnik, Janja Žitnik Serafin

Lektoriranje in korektura / Copyediting and proofreading
Jana Renée Wilcoxon (angleški jezik / English)
Tadej Turnšek (slovenski jezik / Slovenian)

Oblikovanje / Design
Anja Žabkar

Prelom / Typesetting
Inadvertising d. o. o.

Založila / Published by
ZRC SAZU, Založba ZRC

Izdal / Issued by
ZRC SAZU, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije /
ZRC SAZU, Slovenian Migration Institute, Založba ZRC

Tisk / Printed by
CICERO, Begunje, d.o.o.

Naklada / Printum
100

Naslov uredništva / Editorial Office Address
INŠTITUT ZA SLOVENSKO IZSELJENSTVO IN MIGRACIJE ZRC SAZU
p. p. 306, SI-1001 Ljubljana, Slovenija
Tel.: +386 (0)1 4706 485; Fax +386 (0)1 4257 802
E-naslov / E-mail: dd-th@zrc-sazu.si
Spletna stran / Website: <https://ojs.zrc-sazu.si/twohomelands>

Revija izhaja s pomočjo Javne agencije za
znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost
Republike Slovenije in Urada Vlade Republike Slovenije
za Slovence v zamejstvu in po svetu /
Financial support: Slovenian Research and Innovation Agency and
Government Office for Slovenians Abroad

RUSKI GENERAL IVAN T. BELJAJEV V ZELENEM PEKLU

Maja Ramuš¹

COBISS 1.01

IZVLEČEK

Ruski general Ivan T. Beljajev v Zelenem peklu

Avtorica v prispevku združuje pomembne špansko, portugalsko in angleško govoreče vire o vojni za Chaco in med njih umešča ruske vire o ruskih priseljencih v Paragvaju v 20. in 30. letih 20. stoletja. Med njimi je bil najpomembnejši bivši ruski general Ivan T. Beljajev, ki je prvi začel postavljati temelje za moderni vojaški obrambni načrt, ključen za kasnejšo zmago Paragvajcev proti Bolivijcem v vojni za Chaco. Še pred izbruhom vojne je raziskal celotno pokrajino Chaco ter zgradil prvi most med staroselskimi plemeni in paragvajsko vlado. Med vojno je bil svetovalec vrhovnega vojaškega generalštaba in okoli njega se je izoblikovala močna priseljska ruska skupnost, ki je pustila pečat vse do danes.

KLJUČNE BESEDE: Paragvaj, Bolivija, vojna za Chaco, ruski priseljenci, staroselci

ABSTRACT

Russian General Ivan T. Belaieff in the Green Hell

The article brings together important Spanish-, Portuguese-, and English-language sources on the Chaco War and sets them alongside Russian sources on Russian immigrants in Paraguay in the 1920s and 1930s. The most important among them was the former Russian general, Ivan T. Belaieff, who began laying the foundations for a modern military defense plan that proved crucial to Paraguay's later victory over Bolivia in the Chaco War. Even before the war, he explored the entire Chaco region and built the first bridge between Indigenous tribes and the Paraguayan government. During the war, he served as an advisor to the Supreme General Staff, and a strong Russian immigrant community formed around.

KEYWORDS: Paraguay, Bolivia, Chaco War, Russian immigrants, Indigenous people

¹ mag. prof. zgod. in mag. prof. rus.; Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta; ramus.maja@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-3261-1312>

UVOD

V 20. stoletju je bila Južna Amerika prizorišče številnih političnih, družbenih in vojaških prelomov, med katerimi je vojna za Chaco (1932–1935) med Paragvajem in Bolivijo eden najbolj zapomnljivih in tragičnih. Ta danes povsem neznana vojna se je končala s paragvajsko zmago, kljub temu, da je imela Bolivija pred izbruhom vojne skoraj tri milijone prebivalcev, Paragvaj pa le slab milijon. Po besedah britanskih diplomatov v La Pazu je bila vojna za Chaco primerljiva »z Evropo leta 1914, s Paragvajem kot Srbijo, Bolivijo kot Avstro-Ogrsko in Argentino kot Rusijo« (Trejo, 2019, str. 39, 412). V Boliviji naj bi med bojem padla 2 % prebivalstva (okoli 65 tisoč vojakov), v Paragvaju pa približno 3,5 % prebivalstva (okoli 36 tisoč vojakov). Na obeh straneh so vojskama pomagali evropski vojaški najemniki. V Paragvaju so bili to bivši ruski carski oficirji, v Boliviji pa nemški vojaki, pri čimer so oboji že imeli izkušnje iz front v prvi svetovni vojni. V praksi so bile lahko v pokrajini Chaco preizkušene nove taktike vojskovanja, ki so jih razvijali med obema svetovnima vojnama, na primer bliskovit napad z vojaškimi letali, gverilsko bojevanje in motorizirana pehota (Rodrigues Peixoto, 2018, str. 39). Kljub temu pa ta dogodek danes pozna le ožji krog zgodovinarjev (Rout, 1970, str. x).

V središču tega konflikta so se znašli na prvi pogled nepričakovani akterji: ruski migranti, ki so v tem obdobju našli svoj novi dom v Paragvaju. Latinska Amerika je v poznem 19. stoletju že postala privlačna za milijone priseljencev. Drugi val so predstavljali politični migranti po letu 1918, ki so večinoma bežali pred boljševiki v Argentino, Brazilijo, Čile, Mehiko in tudi v Paragvaj (Naumov, 2014, str. 174, 225), množične premike ruskega prebivalstva pa je povzročila tudi februarska revolucija na začetku 20. let 20. stoletja. Ob koncu državljanske vojne je bila celotna bela carska armada izgnana iz nove Sovjetske zveze ali ujeta, vse povezano s carsko družino in starim monarhičnim redom pa izbrisano. Na drugi strani je imela paragvajska vlada tradicijo privabljanja vojaških strokovnjakov iz Evrope že od poraza v vojni s trojnim zavezništvom naprej leta 1870 (Rodrigues Peixoto, 2018, str. 58).

Ruski priseljenci, ki so bežali pred boljševiki po koncu ruske državljanske vojne, so se v Paragvaju znašli v edinstvenem položaju, s protirevolucionarnim generalom Ivanom Timofejevičem Beljajevim na čelu, ki je imel vpliv tudi na pomembno slovensko antropologinjo Branislavo Sušnik. Slednja naj bi prvotno prišla v Paragvaj prav zaradi njega in njegovih antropoloških raziskav, se tam spoznala z domorodci ter kasneje nadaljevala njegove raziskave. Beljajevova prisotnost in vloga v kontekstu vojne za Chaco sta v obstoječi literaturi pogosto prezrti, zato ta vidik ostaja marginaliziran v sodobnem zgodovinoopisu in kolektivnem spominu. Pri iskanju literature je bilo ugotovljeno kritično splošno pomanjkanje historiografskih virov, saj je akademske študije, ki objektivno in kritično obravnavajo potek vojne, zelo težko najti. Paragvaj je še danes zelo zaprta država. Večina knjig paragvajskih in bolivijskih avtorjev, ki so izšle v obdobju 30 let po vojni, je avtobiografske narave. Najti je mogoče le nekatere redke knjige in članke ameriških, argentinskih, brazilskih in španskih

raziskovalcev, med katerimi je velika večina starejših od 30 let. Nasprotno pa je na voljo manjše število knjig o prisotnosti ruskih priseljencev, ki so migrirali v Paragvaj pred in med vojno – večinoma posameznih ruskih raziskovalcev, ki so se s to temo začeli ukvarjati šele po razpadu Sovjetske zveze. Med njimi so bili ruski zgodovinarji, kot so Boris Martynov s knjigo *Ruski Paragvaj* (rus. *Ruskij Paragvaj*), Sergej Nečajev s knjigo *Rusi v Latinski Ameriki* (rus. *Russkije v Latinskoj Amerike*) in Nikolaj Starikov z najnovejšo objavo dnevnikov Ivana Beljajeva. Vse uporabljene ruske knjige in članki so bili dostopni na svetovnem spletu, razen arhivskega gradiva Ivana Beljajeva, ki ga hranijo v rokopisnem skladu GBIL oz. Leninovi knjižnici v Moskvi.

Številni obravnavani pisni viri o vojni za Chaco so bili najdeni v fondih knjižnice Univerze v Granadi (Biblioteca UGR), mestne knjižnice Biblioteca de Andalucía, knjižnice Univerze v Huelvi (Biblioteca Central Ibn Hazm), knjižnice Mednarodne Univerze v Andaluziji (Biblioteca Sede de La Rábida, Universidad Internacional de Andalucía) ter knjižnice Escuela de estudios hispano-americanos (CSIC) v Seville (La Red de Bibliotecas y Archivos del Consejo Superior de Investigaciones Científicas).

Namen članka je pojasniti vlogo ruskih priseljencev v 20. in 30. letih v Paragvaju v kontekstu vojne za Chaco s premagovanjem jezikovnih ovir, v njem pa so uporabljeni tako rusko govoreči kot špansko, portugalsko in angleško govoreči viri. Predvsem pa želim z razpravo slovenski javnosti približati spopad v »Zelenem peklu« in življenje generala I. T. Beljajeva.

RUSKI GENERAL

Ivan Timofejevič Beljajev se je rodil leta 1875 v ugledni ruski družini z bogato zgodovino. Sledil je svojim dedoma, očetu – slavnemu ruskemu generalu Timofeju Mihajloviču Beljajevu – ter svojim bratom v vojaški poklic, kljub temu, da je bil kratkoviden in ga po pravilih ne bi smeli sprejeti v vojsko.¹ Imel je naravni talent za topove, tuje jezike in predvsem za jahanje (Martynov, 2006, str. 8–17, 20). Že po prvem obisku Kavkaza je s prvimi raziskovalnimi študijami o kavkaških ljudstvih pokazal svojo strast do geografije in etnografije, in sicer do te mere, da je bil sprejet v carsko geografsko društvo. Pogumno se je boril na frontah prve svetovne vojne na Karpatih in v Brusilovskem preboju. Leta 1917 je Beljajev v činu generalmajorja kljub nemirom zvesto verjel v carja in ni sprejel oblasti boljševikov (Beljajev, 2015, str. 2). Tako se je znašel na strani poražencev in se skupaj z ostanki carske armade ruskega generala Pjotra Wrangla premikal proti jugu Ruskega imperija ter sledil valu evakuacije iz Odese v Istanbul. Od tam ga je pot zanesla v Egipt, Pariz in nazadnje v Južno Ameriko (Martynov, 2006, str. 92).

1 Zelo podrobno o družinskem drevesu Ivana T. Beljajeva piše Boris Martynov v knjigi *Ruski Paragvaj*.

Februarja 1923 je skupaj z ženo iz Rotterdama najprej priplul v Argentino (Chesterton & Isaenko, 2014, str. 615). Ta država je v 20. letih 20. stoletja s svojo multikulturno družbo, ki se je iz leta v leto večala, že slovela kot raj za priseljence. Leta 1889 je bila v Buenos Airesu ustanovljena prva pravoslavna cerkev v krščanski Južni Ameriki (Martynov, 2006, str. 6, 93). Že naseljeni ruski priseljenci si niso želeli pokvariti svojega priborjenega privilegiranega položaja, zato novi prišleki niso nalezli na preveč toplej sprejem in obilo priložnosti za zaslužek (Beljajev, 2015, str. 288). Beljajevu je Hrvat doktor Fontana ponudil službo učitelja francoščine in nemščine na manjši šoli (Beljajev, 2015, str. 288). V prostem času je izpopolnjeval svoje znanje španščine ter pod psevdonimom »Juan Belaieff« v časopisih objavljajl eseje o revoluciji in državljanski vojni (Nečajev, 2010, str. 49). Predvsem si je želel najti novo mesto, kjer bi lahko ohranjal rusko tradicijo (Martynov, 2006, str. 288).

PARAGVAJSKI GENERAL

Po neprijaznem odnosu ruske skupnosti do njegove zamisli o ruski koloniji ter brez perspektive za zatočišče za brezdomne ruske protirevolucionarne priseljence v Argentini, ki bi ohranjali vrednote in tradicijo Ruskega imperija, se je Beljajev znašel na paragvajski ambasadi v Buenos Airesu (Beljajev, 2015, str. 290). Prvič so ga v Paragvaju zaradi političnih nemirov samo odslovili, saj je med letoma 1922 in 1923 tam potekala druga državljanska vojna med dvema frakcijama liberalne stranke. Podporniki nekdanjega vojaškega poveljnika Adolfa Chirifa so neuspešno poskušali izvesti vojaški udar. V eno leto trajajoči vojni so jih ustavili podporniki, ki so podpirali bivšega predsednika Manuela Gondra in njegovega naslednika Eusebia Ayalo (Vicens Vives, 1972, str. 191). Tako sta konec leta 1923, ko se je politični nemir v Paragvaju umiril, Beljajeva na paragvajski ambasadi v Argentini lepo sprejela Manuel Gondra in vojaški agent Sanches. Všeč jim je bila ideja naselitve sposobnih Rusov v državi, in Beljajev je kljub dejstvu, da je bila to precej revna država, sprejel ponudbo za delovno mesto učitelja v vojaški šoli, kjer je predajal znanje o vojaških utrdbah in učil francoščino. Marca 1924 je prvič prispel v Asunción in začel predavati kadetom (Martynov, 2006, str. 98, 99). Bivši ruski general je bil že po treh mesecih poklican k vojnemu ministru Louisu Riartu, kjer je dobil dovoljenje, da razpošlje povabila dvanajstim izbranim ruskim vojaškim strokovnjakom z različnih področij brez povezav z Rdečo armado (Beljajev, 2015, str. 291). Tako se je v beograjskem časopisu *Novo vreme* pojavil poziv k prihodu v Paragvaj vsem tistim, »ki sanjajo o življenju v državi, kjer bi se lahko imeli za Ruse« in »kjer ljudje iz izkušenj vedo, da se Feniks ponovno rodi iz pepela«. Istočasno je Beljajev aktivno iskal zemljo, ki bi bila primerna za uresničitev njegove ideje o t. i. Ruskem domu.² Precej prazno območje Chaca se mu je

2 Izvorno *Ruskij očag*. Ruska beseda *očag* ima več pomenov in jo je v tem kontekstu izjemno težko prevesti. Pomeni lahko namreč ognjišče, dom, prebivališče, središče nečesa ali vir nečesa.

kazalo kot dobro potencialno zemljišče za naselitev nove ruske kolonije (Martynov, 2006, str. 52, 103). Z idejo o ustanovitvi miroljubne in domoljubne organizacije je želel spodbuditi rusko priseljevanje v Paragvaj ter preprečiti smrt ruske kulture in ruskega duha, z upanjem, da se bodo otroci ali vnuki tistih, ki so se borili proti boljšeizmu, nekoč lahko vrnili v Rusijo (Muhačov, 2016, str. 98, 99, 100).

Oktobra 1924 so mu bile dodeljene specifične naloge za vojaško-etnografsko raziskovalne odprave v regijo Chaco. Njegova ključna naloga je bila pripraviti obrambni načrt in popisati teren zaradi možnosti resnega vojaškega spopada z Bolivijo (Beljajev, 2015, str. 291). Bil je zadolžen za pripravo splošnega zemljevida celotnega območja, določitev območij, ki bi bila najboljša za organizacijo dolgoročnih obrambnih struktur, seznam vseh plemen in naselij z oceno »moralnega stanja«, skrb za zdravje plemen s cepljenjem proti nalezljivim boleznim in epidemijam ter na koncu za izdajo obširnega poročila za Ministrstvo za obrambo s približnim izračunom obsega potrebnih novogradenj za obrambo. Imel je vso svobodo in vsa pooblastila. Beljajev se je resno lotil naloge, kljub govoricam o ljudožerskih plemenih, zvereh in nevarni naravi. V preteklosti so med raziskovalnimi odpravami v Chacu izginile vsaj tri odprave tujih raziskovalcev. Poleg velikih temperaturnih nihanj med dnevom in nočjo so bile glavne težave predvsem pomanjkanje pitne vode, zastareli raziskovalni instrumenti, slabi konji ter pomanjkanje osnovnih reči, kot so hrana, strelivo, vžigalice in zdravila (Martynov, 2006, str. 105, 107, 108). Iz njegove korespondence s paragvajskim Ministrstvom za obrambo konec leta 2024, ki je danes shranjena v zasebni zbirki v Asunciónu, je razvidno, da je bil Beljajev prepričan, da je to ozemlje mogoče prehoditi in popisati, saj med drugim piše, da je »v nasprotju s splošno sprejetim mnenjem to ozemlje skoraj povsod prehodno« (Chesterton & Isaenko, 2014, str. 625). S svojim poznavanjem tradicij in navad staroselcev v Chacu je z njimi spletel močno vez. Spoštovali so ga in ga imenovali *Elebyk* oziroma »Močna roka« (Nickson, 1993, str. 318).

Beljajev je regijo zelo cenil in ni imel predsodkov, ki so jih do Chaca gojili Paragvajci. Danes mu pripisujejo zasluge, da je v Paragvaj prinesel novo percepcijo o staroselskih ljudstvih in »njihovo mesto v moderni nacionalni državi«, saj je vlekel vzporednice med Chacom in Kavkazom. Promoviral je ideologijo vključevanja »divjih« Gvaranov v paragvajsko državo. Cilj je bil, da bi lovce-nabiralce spreobrnili v sposobne kmetovalce ter s tem v spoštovane državljane (Chesterton & Isaenko, 2014, str. 627). Zavzemal se je za ustanovitev »indijanske« konjenice za obrambo (Richard, 2008, str. 305). Tako bi lahko staroselci igrali isto vlogo kot Čečeni ali Čerkezi na Kavkazu za časa turških vpadov (Chesterton & Isaenko, 2014, str. 619).

Ob uspešni vrnitvi je v poročilu z etnografsko, topografsko in vojaško analizo za ministrstvo v Asunciónu, ki je bilo kasneje uporabljeno kot osnova za paragvajsko strategijo v vojni, poudaril, da bo v primeru vojne ključno imeti vir pitne vode, zaradi česar so bile zelo pomembne poti do naravnih rezervoarjev, lagun in indijskih vodnjakov ter izkušeni izvidniki. Brez naštetega preživetje v regiji le nekaj kilometrov stran od reke ni bilo mogoče, še manj pa zmaga v potencialni vojni. Prav tako

je opozoril na temeljno spreminjajočo se naravo regije Chaco, saj se lahko puščava v sekundi spremeni v poplavljeno območje, pred katerim se človek ne more nikjer skriti, in obratno, ter potrebo po aktivni obrambi. Do konca leta 1930 je Beljajev izvedel dvanajst uspešnih odprav v Chaco in dokumentiral celotno ozemlje (Martynov, 2006, str. 107, 108, 630).

Zadnja, trinajsta odprava leta 1931 se je izkazala za najpomembnejšo, saj se je Beljajevova devetčlanska skupina znašla v časovni tekmi z bolivijskimi raziskovalci (Chesterton & Isaenko, 2014, str. 625). Šlo se je za legendarno sladkovodno jezero Pitiantuta ali Chuquisaca na severu, ki je bilo ključnega strateškega pomena in je zagotavljalo pitno vodo v suhih zimskih mesecih (Martynov, 2006, str. 112–120). Naloga se je izkazala za zelo težavno, saj ga do tedaj ni našel še nihče razen nekaterih staroselcev. Ekspedicija Beljajeva se je po velikih naporih izkazala za uspešno, in zemljevid Pitiantute je bil velika prednost pred Bolivijci, ki so jezero dokumentirali šele leto kasneje (Richard, 2008, str. 295, 327). Paragvajski poveljnik C. J. Fernández kot eden redkih omenja Beljajeva v prvem delu svoje trilogije *La guerra del Chaco* iz leta 1956 z naslovom *Boquerón*:

Če se bo ruski general Juan Belaieff kdaj odločil objaviti svoje spomine, ki jih je že napisal, o raziskovanjih v notranjosti Chaca, ki so se začela leta 1924, bi postale znane stiska, žrtev in nevhvaležnost, ki jih je moral prenašati, ker se ga je [jezera Pitiantuta] polastil, zaradi svoje trmoglavosti, ko je želel zasesti Veliko laguno pred Bolivijo. Še več, želel je spremeniti staroselce (domačega agenta samega Chaca) v naše najboljše zaveznike proti bolivijskim zavojevalcem. General Belaieff, prvi beli Rus, ki je služil nacionalni stvari, si upravičeno zasluži uradno priznanje in paragvajsko hvaležnost. (Fernández, 1956, str. 67, 68)

RUSKA SKUPNOST V PARAGVAJU

Po letu 1924 je v državo prispelo prvih 12 bivših ruskih carskih oficirjev (Beljajev, 2015, str. 53). Ti so ustvarili osnovo za nadaljnje priseljevanje in sprožili učinek snežne kepe. Pripravili so teren za več kot 70 protirevolucionarnih ruskih častnikov z družinami, ki so bile prav tako na razpolago paragvajskim oboroženim silam (Rodrigues Peixoto, 2018, str. 41). Počasi se je v Paragvaju začela oblikovati skupina izkušenih bivših carskih vojaških strokovnjakov (Nečajev, 2010, str. 56). V uradnih evidencah je navedenih približno 60–70 ruskih oficirjev, ki so neposredno sodelovali v vojni za Chaco (Nakayama, 2017, str. 14).

Zakaj so se ruski oficirji odzvali Beljajevemu pozivu za pomoč Paragvaju? Bivši carjevi privrženci naj bi razumeli konflikt kot neupravičen napad Bolivije na ozemlje Paragvaja in so želeli uporabiti svoje znanje vodenja vojaških operacij, ki so ga pridobili v Evropi. Hkrati si je bilo paragvajsko vodstvo blizu z Veliko Britanijo, nekdanjo zaveznico Ruskega carstva med prvo svetovno vojno (Nečajev, 2010, str. 83). Po

ruski državljanski vojni so mnogi beli oficirji svojo kariero nadaljevali kot plačanci v različnih tujih vojaških silah (Carkov, 2018, str. 152). Za mnogo emigrantov je bila selitev priložnost za beg pred revščino, vojnami in politično nestabilnostjo. Paragvaj je ponujal obljubo boljšega življenja ter večjih možnosti za zaposlitev in lastništvo zemlje, kar je mnogim omogočilo, da so izboljšali svoje gospodarsko in socialno stanje (Sanchez-Alonso, 2007, str. 398).

Zakaj se ni odzvalo več oficirjev? V Paragvaj so prihajali redki emigranti in pustolovci. Odmevale so izkušnje zavedenih in izkoriščenih priseljencev iz Braziliije, ki so postali prisilni delavci na plantažah sladkorja. Marsikoga niso prepričala zagotovila Beljajeva, pisma N. F. Erna ali jamstvo jugoslovanske vlade. Obenem zadnji vodje razbite bele armade zaradi pričakovanja propada Sovjetske zveze niso imeli želje po pošiljanju svojih moč čez Atlantik (Carkov, 2018, str. 152). Poleg tega so se v sami priseljenski ruski skupnosti v Paragvaju kmalu začela pojavljati trenja, še posebej med Bobrovskim in Beljajevim. Kljub trdom Beljajeva, da bi ustanovil »Ruski dom«, so mu načrte prekrizali drugi ambiciozni ruski priseljenci. Največji trn v peti mu je Nikolaj F. Ern, ki je v Paragvaj prišel na njegovo povabilo in ustanovil konkurenčni »Ruski klub« (Beljajev, 2015, str. 293).

VOJNA ZA CHACO

Med nam zelo dobro poznanima svetovnima vojnama 20. stoletja je izbruhnila – danes precej neznana – prva moderna in zelo krvava vojna v Latinski Ameriki. Šlo se je za določitev meje med Paragvajem in Bolivijo, ki še ni bila definirana, saj je, kot se je izrazil ruski zgodovinar Boris Martynov, »težko deliti nekaj, o čemer nimaš pojma« (Martynov, 2006, str. 106, 107). Kljub diplomatskim naporom in dolgih pogajanjih od leta 1852 naprej se državi do 30. let 20. stoletja nista mogli poenotiti glede mejne črte (Chesterton & Isaenko, 2014, str. 624). Bolivija je v pacifiški vojni s Čilom dokončno izgubila dostop do morja in začela iskati nove rečne izhode v smeri Paragvaja in reke Paragvaj, po kateri bi teoretično lahko priplula do Atlantika (Rodrigues Peixoto, 2018, str. 44). Hkrati so vodo na mlin prilila poročila o večjih nahajališčih nafte v bolivijski regiji Camiri in raziskovanje nafte po letu 1922 ameriške družbe Standard Oil na vzhodu Bolivije. Po letu 1906 so hitro rasle bolivijske utrdbe ob bregovih reke Pícolomayo, prišlo pa je celo do nekaj prvih manjših spopadov s paragvajskimi garnizijami pri utrdbah ob reki Paragvaj (Martynov, 2006, str. 106, 107). Napetost med državama je začela kritično naraščati (Trejo, 2019, str. 39).

Sporno območje je predstavljala pokrajina Chaco, ki danes predstavlja več kot polovico Republike Paragvaj (Martynov, 2006, str. 106, 107). V 20. letih 20. stoletja je bil Chaco še vedno neraziskano, nenaseljeno področje, ki ga tudi danes naseljuje le 2 % paragvajskega prebivalstva (Nickson, 1993, str. 436). Obširna regija, ki se razteza tudi na ozemlja Argentine in Bolivije, je dom jaguarjev, krokodilov, tapirjev, pum, divjih prašičev, strupenih kač, velikanskih mravelj, nevarnih komarjev ter

posameznih plemen staroselcev (Martynov, 2006, str. 105). Že v prejšnjem stoletju so dolгим deževnim mesecem sledila daljša sušna obdobja, in ena težjih stvari je bila najti pitno vodo. Nekatera plemena so bila strah in trepet že za španske in portugalske kolonizatorje ter prebivalce obmejnih predelov. V poročilih zgodnjega 20. stoletja je bil Chaco pogosto poimenovan »zeleni pekel« (Chesterton & Isaenko, 2014, str. 616, 622, 624). Velikost same pokrajine je v vsakem viru navedena drugače, a iz mirovne pogodbe leta 1938 je razvidno, da je sporno območje približno zajemalo skupno površino današnje Slovenije, Avstrije, Madžarske in Hrvaške (Carkov, 2018, str. 5).

General Beljajev je bil takoj po začetku sovražnosti leta 1932 poslan na prvo uradno mesto spopada. Kasneje so mu na fronto sledili še drugi bivši ruski oficirji. Beljajev je bil zadolžen za obrambo pri jezeru Pitiantuta in je komaj preživel malarijo, ki ji je podlegel celotni odred. Na začetku bojevanja je bil del vrhovnega štaba paragvajskega generala na fronti. Kasneje se je kot poveljnik osebja generala Rojasa, poveljnika paragvajskih kopenskih in pomorskih sil, vrnil v Asunción, kjer je bil zadolžen za pisanje poročil predsedniku države Ayali (Beljajev, 2015, str. 294–297).

Razlogov za zmago Paragvaja v vojni za Chaco je več, najpomembnejši pa so boljše poznavanje terena, izkušeni staroselski vodniki, pomoč staroselskih plemen, gverilsko bojevanje, pomoč Argentine, boljša logistika ter učinkovitejša transportna mreža (Baptista Gumucio, 1996, str. 743). Ker je bila »sama razdalja od La Paza do reke Paragvaj enaka razdalji od Berlina do Moskve«, so imeli Bolivijci bistveno več logističnih problemov, ki jih niso uspešno reševali (Carkov, 2018, str. 7). Tropske bolezni, paraziti, dehidracija, nehigienske razmere, podhranjenost in predvsem žeja so bili razlogi za številne tragične zgodbe vojakov, še preden so ti sploh dosegli fronto (Cote, 2018, str. 745). Po uspešnih raziskovalnih ekspedicijah so bili zemljevidi Beljajeva, dialog s staroselskimi plemeni ter načrtovane in inženirsko izpopolnjene nove utrdbe ključnega strateškega pomena za paragvajsko zmago (Rodrigues Peixoto, 2018, str. 54).

PO ZELENEM PEKLU

Po vojni so vsi ruski borci, ki so se borili v vojni za Chaco, prejeli paragvajsko državljanstvo, nekateri celo častni »križ branilca Chaca« ali »križ zaščitnika (paragvajske domovine« (Martynov, 2006, str. 168). Ruski častniki so paragvajski vojski posredovali svoje vojaške izkušnje ter znanje utrjevanja in inženirstva, ustanovili pa so tudi konjeniški korpus (Carkov, 2018, str. 158). Beljajevu je ideja Ruskega doma uspelo udejanjiti le delno, saj je na njegovo pobudo v Paragvaj sicer pripotovalo veliko ruskih priseljencev, pri čemer pa so nekateri ostali, drugi pa so se selili dalje. Uspelo pa mu je oblikovati manjšo priseljenško rusko skupnost kot nekakšno zatočišče za tiste, ki so izgubili svojo domovino. Ohranili so se ruska tradicija, njegovo društvo Zaščita ruskega kmeta v Paragvaju s petimi ruskimi kolonijami ter zadruga Rodina.

Ideja Beljajeva je v priseljskih skupnosti v Latinski Ameriki postala predmet obrekovanja (Muhačov, 2016, str. 189), določeni posamezniki pa so načrtno delovali proti verodostojnosti njegovih prizadevanj (Nečajev, 2010, str. 58). Beljajev je v svojem dnevniku sam sebe ironično poimenoval »paragvajska sfiga«, saj se je po številnih napadih drugih ruskih priseljencev zavezal molku v javnosti (Beljajev, 2015, str. 301). Leta 1936 je bil z državnim udarom odstavljen predsednik Ayala, ki je bil naklonjen ruskim častnikom. S tem so dokončno propadle možnosti za realizacijo Beljajevove ideje o ustanovitvi ruske zaledne kolonije (Nečajev, 2010, str. 57).

Beljajev nikoli ni imel otrok, zaradi česar so paragvajski staroselci postali njegovi »veliki otroci«. Za njih je postal t. i. beli vodja oz. beli oče (Beljajev, 2015, str. 2, 37). Svoja antropološka dela je razvijal predvsem s staroselci iz plemena Maka (Rodrigues Peixoto, 2018, str. 58). S primerjalno analizo je raziskoval 14 staroselskih jezikov in narečij staroselcev Chaco. Njegov najpomembnejši sklep je bil skupen izvor staroselskih jezikov iz sanskerta, ki potrjuje teorijo o azijskih koreninah avtohtonega prebivalstva Amerike (Martynov, 2006, str. 215).

Maja 1936 je bil Beljajev prisiljen v častno upokojitev, po kateri je deloval kot svetovalec ministrstva za obrambo, saj ga je bivši ruski general Nikolaj Ern zaradi njunega ideološkega spora v ruski migrantski skupnosti s podporniki obtožil prokomunističnih simpatij in ga tako očrnil pred novo politično oblastjo (Carkov, 2018, str. 158). Ern, ki je v Paragvaj sicer migriral na Beljajevo povabilo, je med vojno za Chaco deloval v paragvajski obveščevalni službi in postal pomembna figura v ruski migrantski skupnosti. Bil je predstavnik pravoslavne cerkve in vodja t. i. Ruskega kluba (šp. *Union Ruso*), ki je predstavljal konkurenco Beljajevovemu Ruskemu domu in je bil središče ruskega kulturnega življenja v Asunciónu. Daljša odsotnost Beljajeva na raziskovalnih odpravah v regiji Chaco ni pomagala širjenju njegovega Ruskega doma, še posebej po škandalu, ko naj bi sorojak in spremljevalec Beljajeva Lev Oranžev trdil, da ga je general na eni izmed zadnjih odprav zaradi bolezni pustil umreti v džungli pri domorodnem plemenu (Carkov, 2018, str. 154).

Beljajev se je po neuspešni misiji vzpostavitve Ruskega doma do konca življenja bolj posvetil zaščiti pravic staroselcev (Nečajev, 2010, str. 58). Po vojni je bil v Paragvaju ustanovljen Etnološki muzej, leta 1936 pa pod nadzorom vojnega ministrstva še Patronato de los Indígenas del Chaco, odbor za zaščito in pomoč domorodnim skupnostim v regiji Chaco pod skrbništvom vladnih oboroženih sil (Capdevila, 2022, str. 156). Beljajev je leta 1937 zasedel mesto direktorja Nacionalnega urada za staroselske zadeve. V deklaraciji o pravicah Indijancev je zapisal, da sta za staroselske skupnosti ključna popolna avtonomija in odprava nepismenosti – le tako bi jih posledično lahko prevzgojili z osnovami in vrednotami civiliziranega življenja (Martynov, 2006, str. 215). Do smrti je poudarjal vrednost plemen kot cenjenih državljanov Paragvaja in njihovo vključitev v družbo (Chesterton & Isaenko, 2014, str. 639).

Leta 1938 je bilo v Asunciónu uprizorjeno Beljajevo gledališko delo z naslovom Indijanska fantazija (Capdevila, 2022, str. 157). Kot ustanovni član organizacije

Patronato de los Indígenas del Chaco je bil direktor nacionalnega pokroviteljstva in generalnega upravitelja staroselskih kolonij v Paragvaju, kasneje, po letu 1942, pa je deloval tudi kot predsednik civilnega Združenja staroselskih ljudstev Paragvaj (šp. *Asociación Indigenista del Paraguay*), ki se je osredotočalo na antropološke raziskave, zaščito kulture, zagotavljanje zdravstvene oskrbe ter pravni boj za vrnitev ozemelj domorodnim skupnostim (Nečajev, 2010, str. 61). Proti koncu življenja je pisal znanstvene članke tudi v angleščini. Njegovi prispevki so bili večkrat objavljeni tudi v ugledni znanstveni reviji *La Revista de la Sociedad Científica del Paraguay* (Chesterton & Isaenko, 2014, str. 618, 645). V petem zborniku Znanstvenega društva Paragvaja (izv. *Sociedad Científica del Paraguay*), objavljenem leta 1934, je izšlo Beljajevo delo z naslovom *Fortificaciones de Campana*, kot prispevek vojaške šole o pomembnosti grajenja utrdb (Belaieff, 1934, str. 1–25). Beljajev je bil leta 1942 zaslužen za ustanovitev kolonije Fray Bartolomé de las Casas na otoku reke Paragvaj, ki je služila kot zatočišče avtohtonih prebivalcev iz pokrajine Chaco (Nickson, 1993, str. 67). Pomagal je vsakemu, ki je potreboval pomoč – tudi tistim, ki so zapustili kolonijo, je pomagal najti službe in nastanitev v mestu. V pismu bratu Nikolaju v Pariz leta 1953 je zapisal: »Mi sami, kot v stari pravljici, ob koncu svojih dni živimo tiho, mirno in srečno, samo Gospod ve, kako naprej. Vendar verjamemo v najboljše. Res je, življenje postaja vse dražje ... in generalska pokojnina, čeprav povišana, vzbuja samo obžalovanje« (Martynov, 2006, str. 190, 210).

Beljajev je umrl 22. junija 1957 s skromnim premoženjem, ne glede na številne zaslužene nazive in zlonamerne govorice, da je goljufal lahkoverne priseljence (Martynov, 2006, str. 209). Pokopan je bil v domorodni koloniji Fray Bartolomé de las Casas, ki jo je ustanovil, kot paragvajski narodni heroj Comandante Juan Belaieff z vsemi vojaškimi častmi paragvajskega generala in častnega državljana. Staroselci so dva dni držali častno stražo, dokler ga niso z vojaško ladjo odpeljali in pokopali na otoku sredi reke Paragvaj, na ozemlju plemena Macca (Nečajev, 2010, str. 61). V Chacu še danes stoji spomenik v spomin nanj, »ruskemu junaku boja za svobodo bronastopolnih otrok puščave« (Beljajev, 2015, str. 2).

Odprave Beljajeva in raziskovanje staroselskih študij je v Paragvaju nadaljevala znana slovenska antropologinja Branislava Sušnik, ki je sodeč po slovenskih in španskih virih sicer iz Argentine v Paragvaj prišla na povabilo vodje Rdečega križa dr. Andresa Barbere (Terčelj, 2021, str. 32). Sledeč raziskovalcu Borisu Martinovu naj bi jo po emigraciji leta 1947 v Paragvaj privabili Beljajevovi članki o staroselski kulturi in jeziku. Leta 1951 naj bi Beljajev dosegel, da so zanj ustanovili oddelek za primerjalni študij staroselskih jezikov na Univerzi v Asunciónu, ter ji predal vsa svoja znanstvena dela, ki jih tudi pogosto navaja v svojih delih (Martynov, 2006, str. 210). V svoji knjigi z naslovom *Paragvajski aborigini III* (šp. *Los aborígenes del Paraguay III*) iz leta 1981 na primer citira štiri njegova dela: *Los indios Sociegay* (1930), *Vocabulario Macca* (1931), *El vocabulario Chamacoco* (1937) in *Los Indios del Chaco Paraguayo y su tierra* (1941) (Susnik, 1981, str. 222). Dejstvo, da je Beljajev ob prihodu v Paragvaj pomagal Branislavi Sušnik, je na kratko omenjeno tudi v članku Federica Bosserta in

Diega Villarja z naslovom »Branislava Sušnik in antropologija sprememb«, v katerem avtorja trdita, da ji »je pomagal ruski geograf, antropolog, lingvist in vojak Juan Belaieff (1875–1957), ki je bival v Paragvaju in ji omogočil obisk ljudstva Maka v koloniji Fray Bartolomé de las Casas (v Chacu)« (Bossert & Villar, 2025, str. 176). Branka Sušnik je nato dolga desetletja delovala kot direktorica Etnografskega muzeja Andrés Barbero v Asunciónu (Martynov, 2006, str. 210).

Zgodba o generalu Beljajevu je v ZSSR postala znana, ko se je njegova sestrčina Elizaveta Mihailovna Spiridonova iz Buenos Airesa po njegovi smrti v 60. letih 20. stoletja vrnila v Sovjetsko zvezo in s seboj prinesla generalovo osebno korespondenco, arhiv in dnevnike. Ti so danes shranjeni v rokopisnem skladu GBIL oz. v Leninovi knjižnici v Moskvi (Martynov, 2006, str. 209). V času Sovjetske zveze je bila omemba Beljajeva kot sovražnika sovjetskega ljudstva strogo cenzurirana (Chesterton & Isaenko, 2014, str. 617). Njegov arhiv je v 70. letih 20. stoletja prva preučevala etnografinja V. A. Višnevetskaja (Beljajev, 2015, str. 3). Šele po razpadu ZSSR se je njegovo ime počasi pričelo pojavljati v ruski zgodovinski literaturi s prvimi članki in knjigo *Russkij Paragvaj: Povest o generale Beljajevu, ljudjah i sobytijah prošlogo veka* (»Ruski Paragvaj: Zgodba o generalu Beljajevu, ljudstvu in dogodkih preteklega stoletja«) Borisa Martynova v ruščini (Chesterton & Isaenko, 2014, str. 617). Francoski zgodovinar Nicolas Richard je v svojem članku »La tragedia del mediador salvaje. En torno a tres biografías indígenas de la guerra del Chaco« (»Tragedija domorodnega posrednika: Tri staroselske biografije iz vojne za Chaco«) iz leta 2011 navedel, da naj bi sovjetske tajne službe po smrti Beljajeva pridobile njegove spomine, ki so vsebovali tudi pomembne podatke o protirevolucionarni ruski vojski (Richard, 2008, str. 52).

V špansko govorečem zgodovinopisju je še danes malo biografskih podatkov o Beljajevu, saj nihče ni nikoli prevedel njegovih dnevnikov. Španski raziskovalci so si lahko pomagali le s knjigo *Pitiantuta: la chispa que encendió la hoguera en el Chaco paraguay* (»Pitiantuta: iskra, ki je zanetila ogenj v paragvajskem Chacu«) o odkritju jezera Pitiantuta ruskega priseljenca Alejandra von Ecksteina, ki je spremljal Beljajeva na številnih odpravah, in s spomini paragvajskega polkovnika J. C. Fernandéza, ki je leta 1955 izdal tridelno zbirko *La guerra del Chaco* (»Vojna za Chaco«; I. Boquerón, II. Saavedra, III. Zenteno-Gondra) in je na fronti deloval ob boku z Beljajevim (Chesterton & Isaenko, 2014, str. 617). Poleg tega Nicholas Richard v svojem članku »Los baqueanos de Belaieff« (»Beljajevi vodniki«) navaja tri javno dostopna poročila Beljajeva o njegovih odpravah, ki so bila namenjena paragvajskemu ministrstvu za obrambo (Richard, 2008, str. 293).

Prvi spomini generala Beljajeva so bili objavljeni leta 1994 v kazahstanski reviji *Prostor*, šele leta 2010 pa so bili pod urednikom P. Golubevom v St. Peterburgu v knjigi *Zapiski ruskogo izgnanika* (»Zapisi ruskega izgnanca«) v Rusiji izdani delci Beljajevovega originalnega dnevnika: zapiski o življenju v Ruskem carstvu, prvih izkušnjah v vojski, odpravah na Kavkaz, sodelovanju s Carskim geografskim društvom za raziskovanje Kavkaza ter službovanju v Tbilisiju, o frontah prve svetovne vojne, v času pred izbruhom ruske državljanske vojne, o priseljenstvu v Argentino in o paragvajski

zgodbi. Komentarje na besedilo je dodala daljna sorodnica Beljajeva I. V. Kuznecova (Belaieff, 1941, str. 3, 4). Leta 2015 je izšla najnovejša knjiga Nikolaja Starikova *Gde vera i ljubov ne prodajutsja. Memuari generala Beljajeva* (»Kjer vera in ljubezen nista naprodaj: Spomini generala Beljajeva«; Starikov, 2015).

ZAPUŠČINA RUSKIH PRISELJENCEV

Prisotnost ruskih priseljencev je na Paragvaj vplivala tudi na druge načine? V tej državi sta po vojni za Chaco zrasli dve pravoslavni cerkvi (Nečajev, 2010, str. 35, 69) – v tisti v Asunciónu še danes visi marmornata plošča s starimi ruskimi napisi (Martynov, 2006, str. 123). Po vojni so številni Rusi prejeli najvišja vojaška priznanja, spominske plošče v Panteonu junakov v Asunciónu in paragvajsko državljanstvo (Muhačov, 2016, str. 190). V vojski in v paragvajski družbi nasploh so bili zelo cenjeni (Nečajev, 2010, str. 55). Sodelovali so tudi pri ustanovitvi Inženirske fakultete Univerze v Asunciónu, pri letalski šoli, pri radijski postaji, pri razvoju cestne infrastrukture in električne oskrbe itd. (Muhačov, 2016, str. 190). Poleg tega je bila na Ministrstvu za javno upravo dolgo časa delovni jezik ruščina (Nečajev, 2010, str. 56). Začeli so delovati ruska gledališka skupina, šola, knjižnica, društvo vzajemne pomoči Ruska zveza in prva akademija za klasični ples (Nakayama, 2017, str. 56). Še danes je približno 15 ulic poimenovanih po španskih imenih bivših »belih« ruskih borcev v vojni za Chaco (Martynov, 2006, str. 124). Na jugu Paragvaja še vedno obstaja različica pijače terere, ki se ji reče *tereré ruso* (ruski terere) in se dela iz soka citrusov namesto iz vode (Rodrigues Peixoto, 2018, str. 39).

Če leta 1936 ne bi prišlo do državnega udara, bi bil sprejet osnutek zakona o pravicah in privilegijih ruskih priseljencev, ki ga je Beljajev že dve leti prej predložil senatu in poslanski zbornici paragvajskega parlamenta. Z zakonom bi bila ruskim priselencem priznana svoboda veroizpovedi, vodenje svojih šol, skupno lastništvo zemlje ter ohranjanje kozaških običajev in tradicije (Nečajev, 2010, str. 57, 91). Zakon je med drugim tudi preprečeval diskriminacijo nad kolonisti ter omogočal sodelovanje kolonistov v političnih strankah in prodajo alkoholnih pijač pet metrov od meja kolonij (Martynov, 2006, str. 177).

Ruske priseljence v Paragvaju so leta 1949 zamenjali kitajski politični migranti, ki so bežali pred represijo. Leta 1954 je oblast v državi prevzel Alfredo Stroessner in z močno diktaturo vladal vse do leta 1989. Stroessner je med vojno za Chaco služil pod Beljajevim, zelo je spoštoval ruske častnike in je vodil izrazito protikomunistični režim. Nekateri ruski migranti so pod diktaturo Stroessnerja lahko ostali na visokih vojaških in pravnih položajih v državi, Paragvaj pa je bil takrat edina država, ki ni priznala komunističnega režima v Rusiji po revoluciji leta 1917 (Nečajev, 2010, str. 59, 60, 71).

Najbolj zanimivo je, da priseljevanje bivših ruskih carskih oficirjev v Paragvaj v 20. in 30. letih 20. stoletja ter o njihovi pomoči v vojni za Chaco danes slabo

poznano zgodovinsko dejstvo. Zakaj je tako? Zamolčano sodelovanje ruskih posameznikov v vojni za Chaco v paragvajskem zgodovinopisju je lahko razumljeno v kontekstu nepravilnih paragvajskih interpretacij lastne preteklosti, državnosti in odnosa do ostalih držav. Paragvajsko zgodovinopisje je bilo in je še vedno zelo provincialno in zaprto zaradi »geografskega determinizma ter izolirane kolonialne in nacionalne preteklosti, ki so jo zaznamovali despotski vladarji« (Chesterton & Isaenko, 2014, str. 618).

Tudi vojna za Chaco je danes slabo poznano zgodovinsko dejstvo. Matthew Hughes v svojem članku »Logistics and Chaco War« navaja, da je bilo v popisu v Asunciónu v 80. letih 20. stoletja navedenih 450 knjig in člankov o vojni, od tega le 14 v angleškem jeziku (večinoma vladne publikacije, disertacije ali diplomatska zgodovina). Bolivijski popis bibliografije iz leta 1996 navaja le 187 knjig o vojni, od tega le eno v angleščini. Po Hughesu je bila najpomembnejša prelomnica, kar zadeva dostopnost informacij o vojni za Chaco, izdaja knjige *The Conduct of the Chaco War* Davida Zooka leta 1960 (Hughes, 2005, str. 412, 413). Regija Chaco še danes ostaja nerazvita in izolirana. Dostop do zgodovinsko pomembnih krajev iz obdobja vojne je brez utrjenih cest zelo otežen in nevaren. Problem ni samo v pomanjkanju infrastrukture, temveč raziskovanje otežujejo tudi zasebni posestniki, gosti grmičevje, nerazvitost arheološke vede v državi, pomanjkanje podpore vladnih institucij, težaven dostop do arhivskih virov in pomanjkanje referenčnega sistema, številne nevarne divje živali ter tihotapska pot iz Bolivije (Breithoff, 2020, str. 7–9). Hkrati je bil vse do danes zelo močan mit o krivcu za začetek vojne, ameriškem naftnem podjetju Standard Oil. To je razglašala poražena bolivijska vlada, da je pozornost odvrnila od lastne krivde, in je postal splošno uveljavljen pogled v latinoameriški javni zavesti, kar je oteževalo objektivne zgodovinske raziskave (Cote, 2018, str. 739).

V paragvajskih pisnih zgodovinskih študijah so ruski priseljenci zelo redko omenjeni, kar je posledica dejstva, da so Bolivijci v vojni za Chaco s ponosom najemali nemške najemnike, medtem ko so Paragvajci bolj simbolizirali »paragvajskost« njihove vojske. Celo vrhovni poveljnik paragvajske vojske Jose Felix Estigarribia v svojih spominih sploh ne omenja ruskih oficirjev, tam, kjer so vendarle bežno omenjeni, pa so vsa imena prevedena v španščino – npr. Juan Belaieff namesto Ivan Beljajev (Chesterton & Isaenko, 2014, str. 618, 619). Kot že omenjeno, Beljajeva – in nekatere druge ruske oficirje – kot eden redkih omenja paragvajski poveljnik C. J. Fernández v svoji zgodovinski trilogiji *La guerra del Chaco* iz leta 1956.

Vsi načrti za ustanovitev ruske enklave, ki bi ohranjala tradicionalne vrednote carske Rusije sredi pokrajine Chaco, so bili zatrti z razvojem političnih dogodkov po vojni. Kar je bilo obljubljeno Beljajevu, je z državnimi udari, nestabilnostjo in menjavo političnih akterjev padlo v vodo. Verjetno bi se dogodki drugače odvijali, če bi Rusi leta 1936 dobili posebne pravne ugodnosti s predlaganim Zakonom o pravicah in privilegijih ruskih priseljencev. Dokončno pa so vsi upi padli v vodo, ko se je na oblast povzpel Stroessner s svojo diktaturo (Chesterton & Isaenko, 2014, str. 618, 619).

ZAKLJUČEK

Kdo vse je bil torej Ivan Timofejevič Beljajev – general bele garde, ki se je v 20. letih 20. stoletja znašel v daljnem Paragvaju? Na to vprašanje je zelo podrobno odgovoril ruski zgodovinar Boris Martinov v svoji knjigi *Ruski Paragvaj*. Beljajev je bil namreč general ruske vojske, general paragvajske vojske, staroselski voditelj in predvsem t. i. »poklicni reševalec«. Vse življenje si je aktivno prizadeval za družbeno koristne cilje. Najprej je vse moči uperil v boj proti boljševikom, in ko se je postalo jasno, da jih ne bo mogoče hitro poraziti, se je celotno obdobje v emigraciji zavzemal za ohranitev vere, tradicij in kulture ruskega naroda. Hkrati je svoje napore usmeril v pomoč Paragvajcem v boju proti Boliviji ter do konca življenja goreče zagovarjal in se boril za pravice paragvajskih staroselcev (Martynov, 2006, str. 210).

Življenjska pot Beljajeva je bila podobna pustolovskemu romanu, saj mu je deset let pred izbruhom ene najbolj krvavih vojn v Latinski Ameriki uspelo v trinajstih vojaško-etnografskih raziskovalnih odpravah, kljub pretečim nevarnostim, raziskati do tedaj povsem neznano pokrajino Chaco, veliko kot današnja Poljska. Na njih je prvi kartografsko, hidrografsko, analitično in strateško popisal vse sporno območje. Beljajevu je na svoji trinajsti odpravi uspelo priti celo do legendarnega jezera Piti-antuta na skrajnem severu pokrajine. Hkrati je general že pred vojno stkal močne stike s staroselskimi plemeni in jih povezal s paragvajsko vojsko. S svojimi poročili in priporočili je ustvaril osnovo za paragvajski obrambni načrt.

Na njegovo povabilo je v Paragvaj takoj za njim prispelo dvanajst bivših carskih ruskih strokovnjakov, ki so jim sledili še številni drugi ruski priseljenci. Ti so bistveno pripomogli k okrepitvi paragvajske vojske. Vojna je izbruhnila leta 1932 in je trajala do leta 1935. Meja med Bolivijo in Paragvajem sicer ni bila definirana vse do podpisa arbitraže tri leta kasneje. Med vojno za Chaco je Beljajev služil kot član paragvajskega vrhovnega generalštaba, njegove predhodne odprave in sodelovanje s staroselskimi plemeni pa so bili ključni za paragvajsko zmago. Izkušeni staroselski vodniki so presenetili sovražnika z gverilskim bojevanjem. Hkrati je bil Beljajev zaslužen za predstavitev drugačnega pogleda o staroselskih ljudstvih paragvajski javnosti. S svojim antropološkim in lingvističnim raziskovanjem kulture staroselcev je prispeval k razumevanju drugačnih kultur ter utrl pot za raziskovanje slovenski antropologinji Branislavi Sušnik, ki je 45 let vodila Etnografski muzej v Paragvaju. Beljajev se je do konca življenja boril za pravice staroselcev in izboljšanje njihovega življenjskega standarda. Njegove sanje o organizaciji Ruskega doma se niso uresničile, vendar je v Paragvaju s prihodom množice ruskih priseljencev za kratek čas zaživela ruska priseljska kultura z bogato kulturno dejavnostjo, katere ostaline v paragvajski družbi najdemo še danes.

IZJAVA O DOSTOPNOSTI RAZISKOVALNIH PODATKOV

V članku niso bili uporabljeni ali analizirani raziskovalni podatki.

VIRI IN LITERATURA

- Baptista Gumucio, M. (1996). *Breve historia contemporánea de Bolivia*. Fondo de Cultura Economica.
- Belaieff, J. (1934). *Fortificaciones de Campaña* (Vol. 5). Sociedad Científica del Paraguay.
- Belaieff, J. (1941). Los indios del Chaco paraguayo y su tierra. *Revista de la Sociedad Científica del Paraguay*, 5(3), 1–48.
- Beljajev, I. T. (2015). *Gde vera i ljubov ne prodajutsja. Memuary generala Beljajeva*. Piter.
- Bossert, F., & Villar, D. (2025). Branislava Sušnik in antropologija. V J. Repič & M. U. Geršak (ur.), *Pogledi na Branislavo Sušnik in njen prispevek k raziskavam paragvajskih staroselskih ljudstev* (str. 175–201). Založba Univerze v Ljubljani. <https://doi.org/10.4312/9789612975272>
- Breithoff, E. (2020) *Conflict, heritage and world-making in the Chaco: War at the end of the worlds?* UCL Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctv13xprzz>
- Capdevila, L. (2022). *Paraguay bajo la sombra de sus guerras: historia, memoria y construcción política, siglos XIX–XXI*. SB Editorial.
- Carkov, O. (2018). *ČAKO 1928–1938. Neizvestnaja lokalnaja vojna – Tom I*. Samizdat.
- Chesterton, B. M., & Isaenko, A. V. (2014). A White Russian in the Green Hell: Military Science, Ethnography, and Nation Building. *Hispanic American Historical Review*, 94(4), 615–648. <https://doi.org/10.1215/00182168-2802654>
- Cote, S. (2013). A war for oil in the Chaco, 1932–1935. *Environmental History*, 18(4), 738–758. <https://doi.org/10.1093/envhis/emt066>
- Fernández, C. J. (1956). *La guerra del Chaco. Volumen I – Boqueron*. Impresora Oeste.
- Hughes, M. (2005). Logistics and the Chaco War: Bolivia versus Paraguay, 1932–1935. *The Journal of Military History*, 69(2), 411–437. <https://doi.org/10.1353/jmh.2005.0104>
- Martynov, B. F. (2006). *Russkij Paragvaj: Povest o generale Beljajeva, ljudjah i sobytijah prošlogo veka*. Military Publishing House (Vojenizdat).
- Muhačov, Ju. V. (2016). Iz istorii stanovljenija ruskoj obščiny. V *Ruskoje zarubež'e: istorija i sovremennost* (št. 5, str. 174–194). INION RAN.
- Nakayama, E. (2017). *La inmigración rusa en el Paraguay (1917–2017)* (raziskovalno poročilo). Academia.edu. https://www.academia.edu/34899781/La_inmigración_rusa_en_el_Paraguay_1917_2017_
- Naumov, V. (ur.). (2014). *Velikije russkije ekspediciji: Hronika putešestvij 19 – pervoj poloviny 20 v. AST*.
- Nečajev, S. Ju. (2010). *Russkije v Latinskoj Amerike*. Veče.

- Nickson, R. A. (1993). *Historical dictionary of Paraguay*. The Scarecrow Press.
- Richard, N. (2008). Los baqueanos de Belaieff: La mediación indígena en la entrada militar al Alto Paraguay. V N. Richard (ur.), *Mala guerra: Los indígenas en la Guerra del Chaco* (str. 291–333). Servilibro; Museo del Barro. <https://shs.hal.science/halshs-00948035>
- Rodrigues Peixoto, G. (2018). Russos na Guerra do Chaco: Fragmentos Históricos. *Cuadernos de Marte*, 9(14), 37–71.
- Rout, L. B. (1970). *Politics of the Chaco Peace Conference, 1935 – 1938*. University of Texas press. <https://doi.org/10.7560/700499>.
- Sanchez-Alonso, B. (2007). The other Europeans: Immigration into Latin America and the international labour market (1870–1930). *Revista de Historia Economica – Journal of Iberian and Latin American Economic History*, 25(3), 395–426. <https://doi.org/10.1017/S0212610900000185>
- Susnik, B. (1981). *Los aborígenes del Paraguay; etnohistoria de los chaqueños*. Museo etnográfico “Andrés Barbero”.
- Starikov, N. (2015). *Ivan Beljajev. Gde vera i ljubov ne prodajutsja: Memuari generala Beljajeva*. Piter.
- Terčelj, M. M. (2021). Zamolčana znanstvenica: doprinos dr. Branislave Sušnik k raziskovanju staroselskih kultur Paragvaja. *Dve domovini / Two Homelands*, 53, 27–44. <https://doi.org/10.3986/dd.2021.1.03>
- Trejo, P. J. N. J. (2019). La Guerra del Chaco. Una guerra de maniobras en el ,infierno Verde’. *Revista Visión Conjunta*, 11(2), 11–13.
- Vicens Vives J. (ur.). (1972). *Historia de España y América social y económica Volume V: Los siglos XIX y XX América independiente*. Vicens Bosillo.

SUMMARY

RUSSIAN GENERAL IVAN T. BELAIEFF IN THE GREEN HELL

Maja Ramuš

In the 1930s, a conflict erupted between Bolivia and Paraguay due to the problematic border demarcation in the Chaco region. During this period, the Paraguayan government allowed the arrival of a former Russian general, Ivan T. Belaieff, who had initially taught at a military school in Asunción. Before the war, he had successfully conducted thirteen military-ethnographic research expeditions in the Chaco area. During these expeditions, he was the first to make a cartographic, hydrographic, analytical, and strategic inventory of the entire disputed territory. In addition, he successfully established contacts with all the indigenous tribes in the Chaco, helped build important defense infrastructure, and provided the Ministry of Defense with military analysis that later served as the basis for Paraguayan military strategies during the war.

At Belaieff's invitation, the first twelve former Tsarist military specialists arrived in Paraguay in 1924, followed by many other former White officers. From the very beginning of the war, White Russian officers were on the front lines. They contributed to the development of the country in the areas of defense and road infrastructure, military organization and knowledge, military industry, mapping, and intelligence services. During the Chaco War, Belaieff himself served as an advisor to Paraguay's Supreme General Staff.

Some of the brave Russian officers died in the Chaco War. Many of the surviving Russian officers continued to serve in the Paraguayan army, making brilliant military careers. After the war, many Russian White officers received military awards, monuments, or streets that were named in their honor in Asunción. Many of them worked for a long time in the Ministry of Public Administration. The rich cultural involvement of Russian migrants led to the translation of Russian cavalry marches into Spanish, the construction of two Orthodox churches, the creation of the Russian theater, the popularization of *tereré ruso*, the Russian variation of the Paraguayan drink *tereré*, the foundation of various Russian societies, and the establishment of the first schools of classical dance.

Belaieff fought for the rights of Indigenous peoples until the end of his life. Unfortunately, the 1936 coup d'état prevented the adoption of the bill on the rights of Russian migrants introduced by him, and everything "Russian" became increasingly equated with communism in an anti-communist country. According to some accounts, Belaieff's work helped draw Slovenian anthropologist Branislava Sušnik to Paraguay in the 1940s, where she continued research among Indigenous peoples and directed the ethnographic museum in Asunción for more than four decades.

The 1920s and 1930s in Paraguay were unique for the Russian migrant community, and their presence played a role in defeating Bolivia in the Chaco War. This

article connects the chapter on military conflicts in South America in the twentieth century and the chapter on the migration of White Russians after the Russian Civil War. The topic remains surprisingly underexplored, as language barriers persist in today's globalized world. Such barriers point to the need for greater interdisciplinary and intercultural collaboration in academia.

ČLANKI / ARTICLES

Janja Žitnik Serafin

Uvodnik: Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije to jesen praznuje štiridesetletnico priključitve k ZRC SAZU

Urh Šelih

Med odgovornostjo in solidarnostjo: novi solidarnostni mehanizem EU in njegove meje pri prerazporejanju bremen

Alenka Vrbinc, Donna M. T. Cr. Farina, Marjeta Vrbinc

Oglasi v slovarjih za slovenske priseljence v ZDA na začetku 20. stoletja

Mateja Curk

Alternacija kodov v proznih delih Gorana Vojnovića

Urh Frlež

Podoba domovine v delih Franceta Papeža

Maja Ramuš

Ruski general Ivan T. Beljajev v Zelenem peklu

Mojca Vah Jevšnik, Sanja Cukut Krilič

Emerging Diversifications of Labor Migration to Slovenia: From the Western Balkans to Asia

Luděk Jirka

Undesirable Reverse Remittances: The Case of Young Ukrainian Students in Czechia

Juraj Pokos, Rebeka Mesarić Žabčič, Nenad Pokos

The Croatian Population Among the Oldest in the World: Shifts in Age Structure, 1991–2021

Nina Bilokopytova, Karim El Guessab, Volodymyr Bilokopytov

The Phenomenon of "Balkan Islam" as a Factor of Intercultural and Ethno-Social Dialogue

Taqiyeddine Benfifi, Naima Outaleb

Physician Emigration and Globalization: A Market Logic and Political Economy Perspective

KNJIŽNE OCENE / BOOK REVIEWS

Florian Tissot, *Doing Family on the Move: Highly-Skilled Migrants in Switzerland and Germany* (Juan Paulo Gabriel Amurao)

ISSN 0353-6777

9 770353 677013

ISSN 1581-1212

Založba ZRC